

Max Lawson:

Det är de rika som bränner upp planeten

[Ur [Jacobin magazine](#), 10 oktober 2022. Max Lawson är chef för arbetet mot ojämlikhet vid Oxfam International. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Frankrike 2018. Landets förklamas av en enorm rad protester mot president Emmanuel Macrons beslut att höja den gröna skatten på bränsle och samtidigt avskaffa förmögenhetsskatten för de superrika. Demonstranterna blev kända som *gilets jaunes* eller ”gula västarna”. Ilskan var så stark att presidenten tvingades ändra beslutet om bränsleskatt. Hans maktfullkomliga åtgärd var ett exempel på en klassblind klimatpolitik och slog slint på ett spektakulärt sätt.

Med ett Europa som kan lamslösas av höga gas- och energipriser i vinter, har en del sagt att detta ger en möjlighet att skynda på en grön övergång, en sorts chockbehandling för att på något sätt få oss alla att ”vänja oss” vid höga energipriser och tvingas att konsumera mindre.

Med tanke på det lidande som dessa dramatiska prisökningar åsamkar fattiga människor över hela kontinenten, och tvingar många att välja mellan uppvärmning och mat, tycker jag att sådana spåkande uppfattningar är brutala. Jag misstänker att de sällan görs av de som själva måste kämpa för att betala sina värmeräkningar.

Jag tror också att de är politiska tokiga. Vi kommer bara att lyckas genomföra den dramatiska omvandling av våra ekonomier som krävs för att stoppa klimatförändringarna om hela samhället håller med och anser att det är rätt sak att göra. Den går inte att tvinga på folk som en sked fiskleverolja. Det finns en mycket stor risk för att klimataktioner identifieras med en nedlåtande, liberal elit, och skälls ut av högerpopulister överallt och får vår planet att röra sig ännu snabbare mot katastrofen.

Roten till detta är att man inte på rätt sätt lyckas se klimatförändringarna som en klassfråga. Klimatförändringarna betraktas nästan alltid avseende olika nationer, den rika världen mot utvecklingsländerna. Om enskildas utsläpp tas med är det genomgående per capita-genomsnitt för varje land.

Det stämmer att alla i de rika länderna behöver minsta sina koldioxidutsläpp, både rika och fattiga. Men nationella genomsnitt döljer lika mycket som de upplyser. Tack och lov har nya analyser av en handfull aktörer som tittar på olika inkomstgruppers koldioxidutsläpp – i synnerhet de översta 10 och 1 procenten – börjat få gehör.

Utsläppens ojämlikhet: vad visar data?

Enkelt uttryckt orsakas klimatkrisen av den rikaste klassen i alla länder. Det är de som obekymrat kör oss över branten till planetens sammanbrott.

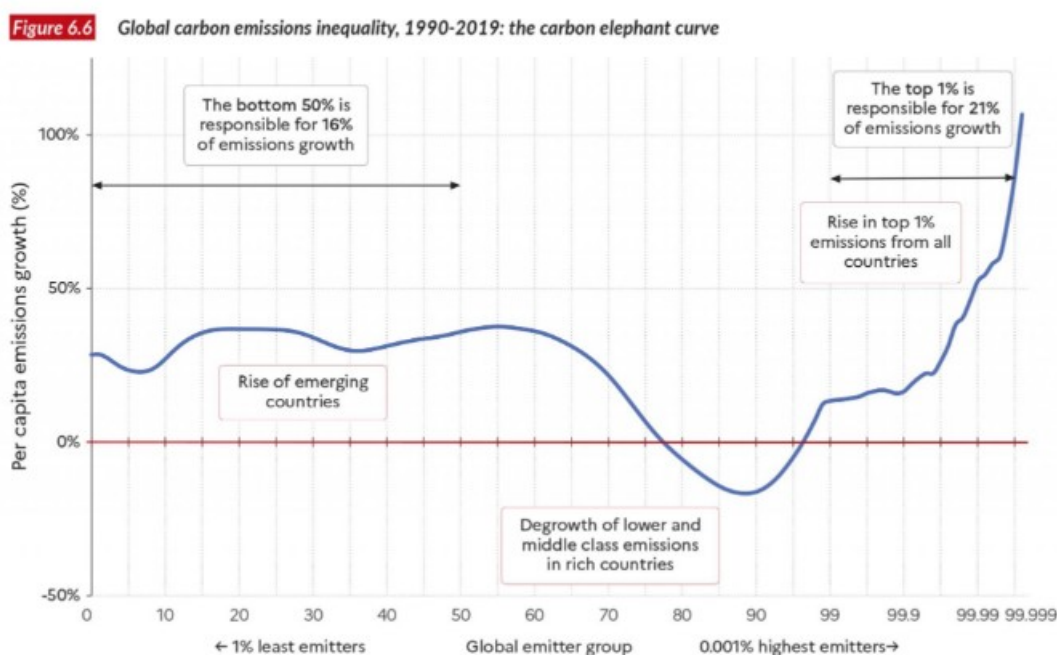
En analys av Oxfam och Stockholms miljöinstitut fann följande:¹

- Personer i den översta 1% har utsläpp per capita som är 100 gånger högre än personer i de lägsta 50% och 35 gånger högre än målet för 2030.

1 [Oxfam International](#), 21 september 2020.

- Sedan 1990 har de rikaste 5% gjort sig skyldiga till mer än en tredjedel av ökningen av de totala utsläppen. Den översta 1% är skyldiga till mer än hela de lägsta 50%-ens utsläpp.
- För omkring 20% av den mänskliga befolkningen – i huvudsak motsvarande arbetar- och den lägre medelklassen i de rika länderna – minskade i själva verket utsläppen mellan 1990 och 2015.

Lucas Chancel och Thomas Piketty genomförde en liknande analys, som innehåller följande diagram.² Ni kan se nedgången för de i den globala uppdelning som motsvarar arbetar- och lägre medelklasser i rika länder. Utsläppen är fortfarande för höga för att ligga i linje med klimatmålen, men det är noterbart att de var den enda grupp vars utsläpp minskade.

De globalt rikaste 10% hittas huvudsakligen men inte uteslutande i rika länder. Men de ojämlika utsläppen upprepas även på nationell nivå. Nationellt ställer de rikaste 10%-ens utsläpp resten av inkomstfördelningens utsläpp i skuggan, vare sig man befinner sig i Frankrike eller Indien.

Andra studier har också börjat titta på mikrodata från de allra mest rikas "koldioxidliv". En studie som undersökte 12 av världens rikaste miljardärers utsläpp fann att var och en av dem producerade i genomsnitt 8.000 ton koldioxid.³ Som jämförelse producerar en genomsnittlig medborgare i ett rikt land omkring 6 ton – och den mängd som krävs för att uppnå det globala säkerhetsmålet 1,5° C är lite mer än 2 ton per person. Nya analyser av de superrikas privata jettflygplan har också avslöjat att kändisar och miljardärer släpper ut mer koldioxid på minuter än vad vanligt folk gör på ett år.⁴

Investeringsfrågan

De rikas utsläpp är inte bara otroligt höga och stigande, utan deras utsläpps karaktär är också helt annorlunda. För de rikaste personerna kommer större delen av deras utsläpp – upp till 70% – från deras investeringar. Det återspeglar ojämlikheten i sin helhet: för större delen av samhället kommer

² [World Inequality Report 2022.](#)

³ [Taylor Francis Online](#), 7 oktober 2021.

⁴ [The Guardian](#), 21 juli 2022.

inkomster från arbete, för de rikaste är det från avkastning på kapital.

En miljardärs utsläpp under ett liv kanske är tusen gånger större än genomsnittet, men utsläppen från deras investeringar kan vara en miljon gånger större. Vi arbetar med en ny analys av miljardärens investeringsutsläpp som kommer att publiceras i november inför årets klimatförändringskonferens med FN.

Folk nära botten av inkomstskalan har ofta inga större val om sina koldioxidutsläpp. De kanske bor i en dålig isolerad hyresbostad eller måste köra bil till arbetet på grund av otillräckliga offentliga transporter. Precis som i alla andra sidor av livet har man fler val ju rikare man är, och ju större makt att förändra sitt liv – en regel som gäller utsläpp från livsstilskonsumtion, men ännu mer investeringsutsläpp. Man kan välja var man investerar sina pengar. Enligt min åsikt är de mycket rikas fortsatta finansiering av fossila bränslen och nedsmutsande industrier därför fullständigt oförsvarlig.

Måste miljontals förbli fattiga för att rädda världen?

På Oxfam intresserar vi oss främst för samhällets fattigaste hälft i alla länder, men speciellt i länder i det globala syd. Vi vill att alla på jorden inte bara har vad som behövs för att överleva utan vad som behövs för att utvecklas. Alla har rätt till trygghet, en anständig inkomst, bra boende, gratis offentlig sjukvård, skolor, offentliga transporter, parker. Alla familjer borde ha ett kylskåp och en TV. Alla borde ha tillgång till en smarttelefon, en dator och internet.

Vissa fruktar, att om vi uppnår detta och gör det möjligt för alla 8 miljarder att leva ett anständigt liv, skulle vi snabbt överstiga vår planets naturliga kapacitet, inte bara för koldioxid utan också för andra av planetens gränser.⁵ Denna rädsla för växande befolkningar i det globala syd används ofta för att skylla på utvecklingsländerna: en del hävdar, att även om skulden för koldioxidutsläppen historiskt ligger hos de rika länderna, så är det nu miljarderna kineser och indier som vi borde bekymra oss för.

Men det som analyserna bestämt visar, är att de hundratals miljoner som har undkommit fattigdom globalt under de senaste 20 åren bara står för en liten del av den dramatiska ökningen av utsläppen. I själva verket har nästan hälften av de totala utsläppens snabbt ökande tillväxt – och den medföljande ökningen av risken för kriser och skador – inte gynnat den fattigare hälften av världens befolkning. Den har bara tillåtit de redan rika översta 10% att öka sin konsumtion och utvidga sitt koldioxidavtryck.

Det är sant, att om vi skulle behålla de nuvarande nivåerna av ojämlikhet, så skulle det globala BNP, för att ge ett anständigt liv för alla, behöva öka långt över vår planets förmåga att vidmakthålla det. Av varje krona av ökningen av det globala BNP har under de senaste 40 åren 46 öre gått till de översta 10%, och bara cirka 9 öre till mänsklighetens nedre hälft.⁶ Mänsklighetens lägsta 10% fick mindre än ett öre av varje kronas global inkomstillväxt. Denna fördelning är så orättvis och ineffektiv att det för att få hela mänskligheten över fattigdomsgränsen 5 dollar/dag, skulle det krävas att den globala ekonomin blir 173 gånger större än den är idag.⁷ Det är en miljömässig omöjlighet.

5 [Stockholm Resilience Center](#).

6 [Oxfam briefing paper](#), 2017.

7 [World Economic Review](#), nr 4 2015.

Betyder det att målet med planetens överlevnad är oförenligt med ett anständigt liv för alla? Att mänsklighetens majoritet för evigt måste vara fattiga och hungriga för att rädda vår planet? Inte nödvändigtvis. Allt beror på hur stor ojämlikheten är.

Det har konstaterats, att när folk över hela världen får frågan om hur ojämlika deras länder är, så underskattar de genomgående och kraftigt hur stor klyftan är.⁸ Och när man frågar hur mycket ”rimlig ojämlikhet” de föredrar, så skiljer det sig visserligen mellan samhällen, men majoriteten vill genomgående att deras samhälle ska vara mycket mer jämlikt än det faktiskt är.

En studie i *Nature* nyligen tog denna prioritering av ojämlikhet och kombinerade den med de koldioxidutsläpp som krävs för att alla på jorden ska få en rimlig levnadsstandard.⁹ Den visade, att om samhällena i världen faktiskt motsvarade vad deras medborgare upplevde var ”rimlig” ojämlikhet, skulle det vara möjligt för hela mänskligheten att ha ett anständigt liv och hålla sig inom de energigränser som krävs för att förhindra 1,5° C global upphettning.

Bevisen visar tydligt att de rikaste personerna i vårt samhälle är en mycket stor del av problemet, genom sin ohållbart luxuösa livsstil och sina investeringar som finansierar fossilbränsleekonomin. Det är bara med hjälp av en massiv minskning av ojämlikheten som alla på jorden kan leva ett anständigt liv och samtidigt garantera vår planets framtid.

Ett helt nytt sätt att betrakta kampen mot ett sammanbrott för klimatet

Att titta på olika inkomstgruppers utsläpp och karaktären på dessa utsläpp kan omvandla det politiska beslutsfattandet. För att bibehålla någorlunda nivå av rättvisa måste de rikaste göra de absolut största minskningarna av sina utsläpp. Det gäller båda rika länder och utvecklingsländer.

Det innebär till exempel att vi inte bör ha en enhetlig koldioxidskatt utan en progressiv koldioxidskatt: ju mer koldioxid man använder, desto högre skatt betalar man. Nedsmutsande investeringar borde ha en ytterligare straffskatt, eller ännu hellre helt enkelt förbjudas. Lyxvaror och privata jetflygplan borde beskattas hårt eller begränsas kraftigt. Varje nationell åtgärd för att tackla klimatet borde vara progressiv, på sätt som gör så att de rikaste, största utsläpparna får bära större delen av kostnaderna och i sin tur bidra till ökad jämlikhet, inte ojämlikhet.

Det är också absolut nödvändigt för klimatet med allmänt ökade skatter för de rikaste och skatt på förmögenheter, liksom andra åtgärder för att snabbt minska ojämlikheten. Vår planet har helt enkelt inte råd med de mycket rika.

8 [Analyses of Social Issues and Public Policy](#), nr 1 2014.

9 [Nature Communications](#), 26 augusti 2022.